

Oponentský posudek na disertační práci: Jan B. Uhlíř, *Sokol za protektorátu. Organizovaná rezistence ČOS, FFUK 2005*

Téma československého domácího odboje za druhé světové války je jedním z těch míst v naší historii, které je stále ještě plné bílých míst. Ba co více, základní výzkum v této problematice je nyní spíše výjimkou než pravidlem. Situace je tristní o to více, že v současné době máme dostupné již takřka všechny prameny. Problém tkví spíše v nezájmu mladších historiků o toto téma. O to více je nutno přivítat práci Jana B. Uhlíře, který – jak to už dokazuje úvodní rozbor literatury a pramenů – přistoupil k tématu s potřebnou suverenitou a nespornou erudicí. Práce vychází již z jeho dřívějšího výzkumu, na který navazuje, doplňuje jej a rozšiřuje. Téma sokolského odboje bylo opravdu až do současné doby jedním z bílých míst v dějinách našeho odboje, které známe – pomineme-li literaturu memoárového charakteru – jen z prací Šplíchalových, které Uhlíř překonává jak interpretačně, tak i rozsahem základního výzkumu. Ten totiž neomezil na tradičně pojímaný výzkum odboje jako takového (zejména na pokladě soudních spisů Volksgerichtshofu a memoárové literatury), ale i na jeho širší souvislosti. Důležité je to zejména v ohledu toho, jak na sokolský odboj nahlížely nacistické orgány, zejména prostřednictvím zpráv Sicherheitsdienstu. Autor se neomezil přitom jen na spisy uložené v archivech domácích, ale v případě Volksgerichtshofu využil nejen materiály předané dříve z NDR, ale i ostatní, uložené v Bundesarchivu v Berlíně. Lze konstatovat, že autor spolehlivě zvládl jak literaturu, tak i archivní výzkum.

Práce začíná již obdobím předválečným, v obsáhlém prologu zachycuje přípravy, průběh a význam X. všesokolského sletu, který autor vřazuje do dramatických událostí léta a nadcházejícího podzimu roku 1938. Je možno v této souvislosti vznést otázku, zda by název práce (v případě publikace) neměl zohlednit tuto skutečnost, také by stálo za úvahu uspořádání, když bližší

charakteristiku (kterou by čtenáři očekávali spíše na počátku), nalézáme až na straně 31 a začátek práce je tak trochu „skokem do vody“. Dále autor popisuje osudy Sokola v zářijové krizi a v druhé republice, k autorovu soudu o tom, že vládní optimismus v září 1938 v okamžiku, kdy se země chystala k válce s Německem, byl nezdravý (s. 34), bych jen podotkl, že je jen málo případů v historii, kdy vlády (kvůli defétismu) informují veřejnost zcela objektivně. Rovněž by bylo třeba (pro účely publikace) se zamyslet nad některými pasážemi obecnějšího charakteru, které připomínají spíše datovou příručku (např. s. 40-48), a upravit, resp. přepsat je esejistickou formou.

Hlavní část práce je věnována období protektorátu. V zásadě se věnuje dvěma hlavními liniím: na jedné straně je to úloha Sokola v protektorátní společnosti, na straně druhé jeho účast v domácím odboji.

Nejvýznamnější částí práce je rekonstrukce sítí a fungování sokolského odboje (Obec sokolská v odboji – OSVO), kde autor využil svého rozsáhlého archivního výzkumu. Autor zcela správně dokazuje, že je velmi obtížné oddělit od sebe jednotlivé organizace domácího odboje, že u nich docházelo k úzké personální spolupráci, přičemž úloha Sokolů byla velmi významnou, jak autor správně poukazuje, zejména díky legálnímu působení Československé obce sokolské v prvních letech okupace, což (na rozdíl třeba od vojáků z Obrany národa) usnadňovalo řízení ilegální práce. Práce tak dokazuje skutečnost, že odbojové organizace byly navzájem propleteny, Sokolové se stali členy různých odbojových skupin a organizací, z toho pro autora vyplývala nutnost nezabývat se izolovaně jen OSVO, nýbrž musel zcela zákonitě výklad rozšířit i o další rozhodující organizace, Obranu národa, Petiční výbor Věrní zůstaneme a další. U některých předložených faktů mi ale trochu schází interpretace, např. u citátu o vyloučení Židů ze Sokola 26. srpna 1939 absentuje jakýkoliv komentář, proč k tomu došlo, jaké byly postoje představitelů Sokola k tomu apod.

J. B. Uhlíř naznačuje v úvahách nad označením Zemského národního výboru na Moravě další letitý a doposud nepříliš vyhovujícím způsobem řešený problém terminologie, kde se nepodařilo kvalitativně překonat diskuse nad tímto problémem z 60. let 20. století. To je ovšem problém domácího odboje vůbec, je v něm stále až příliš mnoho bílých míst, zejména v druhé polovině války. I proto je třeba přivítat práci J. B. Uhlíře, který navazuje a do určité míry završuje delší etapu svého výzkumu. Autor koriguje celou řadu omylů a leckdy možno říci i mýtů, které se tradují o našem odboji, zejména se to týká osoby Ladislava Vaňka, jehož interpretace sokolského odboje se pro řadu autorů staly rozhodujícím podkladem. Významné je to zvláště v případě událostí spojených s atentátem na Heydricha, k němuž autor oprávněně dodává, že by se tato akce nemohla uskutečnit bez podpory sokolského odboje. Chtěl bych jen dodat, že uskutečnění vlastními silami parašutistů bych považoval za možné, ale s mnohem větším rizikem a v mnohem delším časovém horizontu. Stejně by se dala vést diskuse o druhém telegramu, vyjadřujícím nesouhlas odboje s atentátem, který měl odevzdat Vladimír Krajina veliteli skupiny Silver A Alfrédu Bartošovi, tento telegram však nebyl přes vysílačku Libuši nikdy doručen do Londýna a jeho text známe jej pouze z Krajinových pamětí. Londýn také na odpor odboje proti atentátu oproti Uhlířovu tvrzení zareagoval telegramem ze 14. května 1942, určeným Krajinově radiostanici Věra, i když jeho interpretace není jednoduchá, protože oproti skutečnosti v podstatě informoval vedení odboje, že teroristické akce proti říšskoněmeckým osobám nepřicházejí do úvahy.

Práce se nesoustřeďuje jen na odboj, nýbrž zachycuje i oficiální fungování Sokola v prvních letech okupace až do zastavení činnosti (což dokumentuje na příkladu vinohradského Sokola), kulturní a osvětovou činnost ČOS a úlohu sokolského tisku, zejména Sokolského věstníku a Sokolského vzdělavatele, tedy problematiku každodennosti v ČOS, což koriguje i doposud nevyvážený pohled na

úlohu Sokola za války, kde nebyla jen činnost odbojová, ale i kde existoval i nadále sokolský život (oficiálně do likvidace Sokola v roce 1941), byť okleštěný o některé své prvky z doby první republiky (zejména jde o ideově-brannou činnost).

Některé pasáže Uhlířovy práce naznačují, jak leckdy torzovité je poznání protektorátní reality. To se týká např. kapitoly o předsedovi protektorátní vlády arm. gen. Aloisi Eliášovi a zejména autorem vzpomenuté historické diskuse o kolaboraci z 60. let minulého století, kde jsme doposud nebyli schopni navázat na plodné tvůrčí diskusní ovzduší tohoto období.

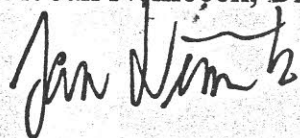
Vynikajícím pramenem pro poznání činnosti sokolského odboje jsou i materiály gestapa a Sicherheitsdienst, které autor interpretuje v závěru své práce. Možná by stálo za to zdůraznit, že pro odboj byla SD nebezpečnější než gestapo právě proto, že neměla exekutivní pravomoc. Zatímco gestapo bylo se svou činností a zejména zatýkáním takřikajíc na očích, SD pracovala ve skrytu za pomoci sítě svých konfidentů.

Pro dokreslení situace mají dobrou výpovědní hodnotu dokumenty otištěné v přílohách, týkající se činnosti Sokola a zvláště kontroverzní osoby Ladislava Vaňka. Trochu jako problém vidím fakt, že ačkoliv je práce deklarována jako činnost ČOS za protektorátu, fakticky končí rokem 1942 a perzekucí po atentátu na Heydricha, kdy končí organizovaná rezistence. Proto by bylo třeba vymezit téma také chronologicky, popřípadě doplnit závěr o stručnou charakteristiku toho, jak se dále vyvíjely osudy Sokola a zda a jak se zapojovali sokolští pracovníci do odboje v závěru války.

Při publikaci práce bude třeba dát pozor na pravopis (na s. 35 – Mnichovská dohoda – pravidla připouštějí jen malé písmeno, pozor u slovenských citátů na opravy, které do češtiny automaticky provádí počítač (pri-při, bolo-bylo apod.), např s. 53 apod.).

Uhlířovu disertační práci je možno považovat za první skutečně syntetickou práci o dějinách Sokola za války a splňuje všechny nároky, které jsou na tyto práce kladeny. Považuji ji za tvůrčí badatelský počín, je původním a originálním dílem, zpracovaným na základě neobyčejně hlubokého archívního výzkumu, přináší mnohé nové a doposud nepublikované poznatky a v této etapě vyčerpává zkoumanou problematiku. Pro poznání dějin domácího odboje by bylo dobré, kdyby vyšla po určitých úpravách v knižní podobě. Doporučuji proto, aby PhDr. Janu B. Uhlířovi byla po úspěšné obhajobě práce udělena vědecká hodnost PhD.

PhDr. Jan Němeček, DrSc.

V Praze 20. ledna 2006